

RƏNGLƏRƏ HƏYAT VERƏN RƏSSAMIN ÖMÜR YOLU

Rəfiqə Suleymanova,
Azərbaycan Dövlət Rəssamlıq Akademiyası Sənətsünaslıq fakültəsinin 2-ci kurs magistri
E-mail: suleymanova_rafika@mail.ru

Təsviri sənətin əsas növləri içərisində rəngkarlığı xüsusilə qeyd etmək lazımdır. Hələ qədim zamanlardan bu sənət yüksək səviyyəli inkişaf yolu keçib, müasir günümüzə də təsviri sənət tarixinin aparıcı sahələrindən biri kimi qiymətləndirilir. Bəhrüz Kəngərlilərin, Səttar Bəhlulzadələrin, Mikayıl Abdullayevlərin izləri sənət tariximizin unudulmaz səhifələrinə əbədi həkk edilib. Zəmanəmizdə, təəssüf ki, bir çox rəssamlar Azərbaycan rəngkarlığına sanki bir qədər "xəyanət" mövqeyindədirlər. Müasir günümüzə XX əsr Avropa "modern" üslubunun xüsusiyyətləri ilə daha çox qarşılaşırıq, nəinki qədim irsi nümunələrimizin tendensiyaları ilə. Bütün bunlara rəğmən, milli sənət ənənələrinə sadıq qalan rəssamlar da az deyil. Bu sənətkarlar öz xələflərinin davamçıları kimi Azərbaycan rəngkarlığının ruhunu hələ də yaşadırlar. Belə ustadlar içərisində Elşən Hacızadənin adını xüsusilə vurğulamaq lazımdır. "Ah nə gözəl səadətdir sənətkar olmaq" – Mikayıl Müşfiqin bu sözləri sənətə, sənətkara verilən dəyərin ən bariz nümunəsidir.

Elşən Əbülfət oğlu Hacızadə ilk peşəkar təhsilini 1970-1974-cü illərdə Əzim Əzimzadə adına Azərbaycan Dövlət Rəssamlıq Məktəbinin "Rəngkarlıq" fakültəsində almış, 1981-ci ildə isə Tbilisi Rəssamlıq Akademiyasını həmin ixtisas üzrə bitirmişdir. 1983-cü ildən bəri SSRİ və Azərbaycan Rəssamlar İttifaqının üzvüdür. Təhsil illərindən etibarən respublika, ümumittifaq, beynəlxalq sərgilərdə iştirak edib. 1990-cı ildə İstanbul Şəhəri Opera Sənət Qalereyasında 40 əsərdən ibarət fərdi sərgisi keçirilib ki, bu da sənət xiridarlarının diqqətini çəkib.

Elşən Hacızadə milli ənənə prinsipinə sıx bağlıdır. Azərbaycanın görkəmli şəxsiyyətlərinin portretləri, təbiətimizin sehiri, ecazkarlığı onun irsinin, sözün əsl mənasında, döyünən ürəyi sayılır. Özünəməxsus fərdi üslubu, dəstxətti ilə böyük şöhrət qazanan görkəmli sənətkar daim yaradıcılıq axtarışlarındadır.

Əsərlərinin ümumi xüsusiyyətlərinin təhlilinə cəhd göstərək: humanist ideyalara önəm verən sənətkardır. Tablolarının tədqiqi zamanı biz bunun daha aydın şəkildə şahidi oluruq. Portretlərində insana, onun mənəvi aləminə, dəyərlərinə, şəxsiyyətinə verilən dəyər çox güclüdür. Əsərlərinin hər bir detali, hər bir elementin arxasında gizlənmiş kiçik detallar belə "qiymətli" ənənəsindən öz nəsibini almışdır. Portretlərinə nəzər yetirdiyimiz zaman hər bir obrazın, fərdin ruhunu hiss edə bilirik, onun daxili aləminə səyahət edir, duyğularına şərik çıxırıq. Bir sözlə, sanki bir tablo yox, canlı insanın qarşısında yığıq. Sənətkar obrazı elə təsvir edir ki, biz onun müdrikliyini, şəxsiyyət dəyərini duya bilirik. Həmçinin tamaşaçı obraza hörmətlə yanaşır. Məhz sənətkarlığı, sehrli fırçası, insanlarla bağlı sevgiyə döyünən qəlbi sayəsində buna nail olmuş və belə nailiyyətləri onu cəmiyyətə sevdirmişdir. E.Hacızadənin əsərləri içərisində "Tibb elmləri doktoru Fikrət Zərgərlinin portreti", "Azərbaycan Xalq yazıçısı İsmayıl Şıxlının portreti", "Elxan", "Tibb elmləri doktoru Hüsniyyə xanım Namazovanın portreti", "Tibb elmləri namizədi

Tariyel Qasimovun portreti", "Həyat yoldaşının portreti", "Rəssamın qızı Ləmanın portreti", "Rəssamın oğlu Əbülfətin portreti", o cümlədən dünyaya liderlərinin – "Bolqarıstan Respublikasının baş naziri Sergey Dmitriyeviçin portreti" və sairə xüsusilə vurğulamaq lazımdır ki, hər birində insan şəxsiyyətinin izlərini görürük. Obrazların hər biri real səpkidə canlandırılmışdır. Lakin bu əsərlərin heç biri "foto" xarakteri daşımır. Çünki rəssam insanın zahirini yox, daxili aləmini canlandırmışdır. Onların emosiyalarını, keçirdikləri hissləri, bir sözlə, daxili səslərini duyurmağa nail olur tamaşaçı... Tam dəqiq desək, obrazların xarici görünüşü daxili dünyalarının güzgüsü rolunda çıxış edir. Hər bir obrazın fəaliyyəti, məşğul olduğu peşə ətraf mühitin təsiri ilə aydınlaşır. Rəssam insanla onu əhatə edən mühit arasında vəhdət yaratmağa nail olur.

Portretlərini nəzərdən keçirdiyim zaman biri xüsusilə diqqətimi cəlb etdi – "Müharibəni düşünərkən: İsmayıl Şıxlının portreti". 1965-ci ildə tamamlanmış əsər kətan üzərində yağlı texnika ilə işlənmişdir, böyük ölçüdədir. Biz burada divanda aylaşmış və dərin düşüncələr aləminə qərq olmuş obrazla qarşılaşırıq. Təfərrüatlı kompozisiyadır, lakin ətrafdakı predmetlər əsərin emosional gücünün artmasına və kompozisiya həllinin bir qədər mürəkkəbləşməsinə gətirib çıxarır. Obraz bir otaq interyerində təsvir edilib. Buranın məhz yazıçının evi olduğu şübhə yaratmır. Yazıçının obrazı profildən və digər predmetlərə nisbətən daha iri ölçüdə öz əksini tapmışdır. Rəssam öz üslubundan vaz keçməyərək real bir obraz yaradıb və eyni zamanda, onun emosiyalarını da tamaşaçıya hiss etdirməyə müvəffəq olub. Üz cizgilərinə nəzər salmaq: gözləri dərinliyə qərq olub, üzərində narahat bir ab-hava hökm sürür. Sanki nəsa xoşagəlməz bir hadisə barədə düşünür. Bu, həqiqətən də, belədir: müharibəni düşünür. Obrazın psixoloji xüsusiyyətləri olduqca dolğun canlandırılıb. Daxili dünyasında müharibə düşüncələrinin yaratdığı çaxnaşma ilə zahiri görünüşü arasındakı sakitlik bir-biri ilə ziddiyyətdədir. Sağda açıq şəkildə təsvir olunan kitablar İsmayıl Şıxlının daxili dünyasındakı təlatümlərin, solunda bağlı kitab isə zahirindəki sakitliyin simvolizmi kimi çıxış edir. Kitablarda təsadüfi təsvir edilməmişdir. Ümumiyyətlə, incəsənətin heç bir sahəsində təsadüfi heç bir şey yoxdur. Adi bir xırda detaldə da, adi bir rəngdə də böyük bir tilsimin elementləri gizlənir. Eləcə də burada əksini tapan kitablarda təsvirdəki şəxsin peşəsinin yazıçı olduğuna işarədir. Yeri gəlmişkən, əsərdə bir məqamı da nəzərə çatdırmaq istərdim. Obrazın sağında üst-üstə təsvirlənən kitablara diqqətlə nəzər salmaq: bu kitablarda göy, qırmızı və yaşıl rəngdədir. Bu isə məhz Azərbaycan bayrağına işarədir. Göy rəngli kitabın üzərində başqa bir yaşıl rəngli kitab isə yan tərəfə doğru ayılmışdır. Fikrimcə, məhz bu əmil də Azərbaycanda baş verən hadisələrə, baş verəcək müharibələrə kiçik bir işarədir. Divardan asılan tablo – fikrimcə, burada İsmayıl Şıxlının gənçliyi, əsgərlik çağında təsvir olunub. Yerdəki xalça – Azərbaycan dekorativ sənətinin incisi sayılan xalça nümunəmiz özünəməxsus dekorativliyi ilə diqqəti cəlb edir. Azərbaycanın məşhur sənətsünası Elmira Qasimovanın sözlərini bu

məqamda yada salmaq: "Elşən Hacızadə fırça ilə Azərbaycan xalçalarının özünəməxsus təsviri ilə yanaşı, miniatur sənətini dəzğah rəngkarlığı ilə birləşdirib və hər üçünün sintezini yaradıb". Elşən Hacızadənin məhz bu əsərində biz Qazax xalçası ilə qarşılaşırıq. Dəqiq işlənmiş xalça ornamentləri rəssamın bu sənətə sevgisinin bariz nümunəsi kimi səslənir desək, yanılmazıq. "Azərbaycan xalçası – Azərbaycan xalça ornamentləri Elşən Hacızadənin əsərlərində yenidən doğulur və yeni ömrünü yaşayır". Görkəmli sənətsünas Sara Oğuzun bu sözləri fikrimə bir daha dolğun şəkildə təsdiqləyir. Lakin bir faktı da nəzərinizə çatdırmaq istərdim ki, yerdəki xalça əsərin ideyası və məzmunu ilə uyğunluqda deyil. Öz dekorativliyi ilə sanki müsbət enerji bəxş edir. Bizə sanki məşhur rus rəssamı Repinin "İvan Qrozni və oğlu İvan" əsərində xalça detali üzərindəki mübahisəni xatırladır.

Rənglər – bu söz, bu nəsnə Elşən Hacızadənin əsərlərinə böyük bir simfoniya bəxş edən hissəsidir. M.F.Axundov mükafatı laureatı Məmməd Orucun sözlərinə nəzər salsaq, bir daha şahidi olarıq ki, məşhur rəssamın əsərlərini canlandıran, onlara yeni bir nəfəs, ovqat bəxş edən detal məhz rəng qammasının zəngin həllidir: "Hər dəfə Elşən Hacızadənin əsərlərinə baxanda yaratdığı rənglərə ad tapmaq istəyirəm, amma görərim ki, bu da mümkün deyil axı, o, rənglərin min bir çalarını yaradan rəssamdır". Bu əsərdə də rəng qammasına nəzər yetirsək, görərik ki, əsərdə tünd rənglər və onların müxtəlif çaları hakimdir. Qəhvəyi, yaşıl, qırmızı rənglər və onların müxtəlif sintezi əsərə qəribə bir atmosfer bəxş edir. Obrazın ağ geyimi xüsusilə diqqətimi çəkdi. Bəs nə üçün ağ? Fikrimcə, burada ağ qələbənin, paklığın simvolikasını andırır. Müharibəni düşünərkən təsvir olunan yazıçının ağ geyimi cəmiyyətə qısa bir mesaj göndərərək "hər şey yaxşı olacaq" kimi səslənir.

Rəng həllinin füsunkar sintezi, eyni zamanda, onun mənzərə əsərlərinin də ayrılmaz tərkib hissəsidir. "Qobustan ritmləri" silsiləsini, "İlisu" mənzərələrini, marinal janrında müşahidə etdiyimiz zaman bu kimi xüsusiyyətlərlə qarşılaşırıq. Mənzərə demişkən, bu janr Elşən Hacıyev yaradıcılığının pik nöqtəsi hesab olunur. Mənzərələrində təbiətin, ətraf mühitin dərin emosiyalarını çox böyük uğurla əks etdirən rəssam sanki cansız predmetlərə ruh verir. Azərbaycanın görkəmli abidələrinə, cazibədar guşələrinə, Azərbaycan təbiətinə yeni bir nəfəs qazandıran Elşən Hacıyevi "müasir zamanəmizin Səttarı" adlandırmaq bilərik. Hava durumunu, təbiət havasını çox böyük dolğunluqla təsvir edən məşhur rəssam tamaşaçıya yay içərisində qış, qış içərisində bahar, bahar içərisində payız yaşatmaq ixtiyarındadır. Məşhur peyzajları içərisində "Qala divarı", "Şuşa", Xəzərdə aylı axşam", "Unudulmaz fəsil", "Payız", "Şamil qalası", "Yanvar ayı", "Şər çağı", "Türkiyə", "İstanbul" kimi əsərlərini misal göstərmək olar.

"Xəzərdə aylı axşam" əsəri – Xəzər dənizi burada sehrli bir iksirin təsirindədir. 1992-ci ildə tamamladığı bu tablo kətan üzərində yağlı boya texnikası ilə yerinə yetirilmişdir. Əsərin formatı üfiqidir. Bu tabloda günəbatımı səhnəsi olduqca real səpkidə öz əksini tapır. Günəş şüalarının dəniz üzərinə saldığı refleks və bu refleksin təsiri ilə dəniz üzərində bərq vuran zəngin rəng çalarları əsərin estetik gücünün daha da artması-

na xidmət göstərir. Tablonun sağ küncündə təsvir olunan gəmi və bu gəminin sular üzərində canlandığı yüngül dalğa elementləri mövcud səssizliyi bir qədər pozur. Gün batır və Xəzər dərin bir yuxuya dalır. Elşən Hacızadə bəzən miniatur üslublu obrazlar da canlandırmağa üstünlük verir. Belə əsərləri ilə sanki tamaşaçıni miniatur aləminin nağılları dünyasına kiçik bir səyahət etdirir. "Axşam", "Rəssamın ailəsi", "Məstan pişiyim" kimi əsərləri kompozisiya baxımından böyük maraq doğurur. Bu üslubda yaratdıqlarının əksəriyyətinə xas ümumi bir cəhət diqqətdən yayınmır: personajların yarpaq – payızın simgəsi olan qızıl yarpağın üzərində və ənənəvi xalça fonunda təsviri. "Rəssamın ailəsi" və "Məstan pişiyim" əsərləri üçün bu iki məqam xarakterikdir. Hər iki əsərdə arxa planda xovsuz xalçanın növü olan palaz təsvir edilmişdir. Marağımı cəlb edən ən çox "Rəssamın ailəsi" tablosudur. 2002-ci ildə tamamlanmış bu əsər kətan üzərində yağlı boya texnikası ilə yerinə yetirilib. Payız yarpağı üzərində bir qədər mübaliğəli obrazların həm bədən proporsiyalarında, həm də işləmə texnikalarında biz artıq real təsvirlərin prinsipləri ilə qarşılaşırıq. İnsan obrazları miniatur sənətinə xas şərti və bir qədər kiçik ölçüdə təsvir olunmuşdur. XXI əsr miniaturü adlana biləcək bu əsər çoxfiqurlu kompozisiyadır. Rəssam öz ailəsinin qrup portretini yaratmaqla məşğuldur və obrazların da diqqət hədəfi məhz rəssamdır. Əsərdə tünd rəng çalarlarının balansı hökm sürür. Xalça, yarpaq və fiqurlar – bu üçlük arasında bağlılıq olmasa da, maraqlı bir kompozisiya yarandıqı inkar edilə bilməz. Tablonu diqqətlə nəzərdən keçirdiyim zaman aşağı sağ küncdə pişik fiquru xüsusilə diqqətimi cəlb etdi. Fikrimcə, pişik burada xoşbəxt bir ailənin simgəsi kimi özünü büruzə verir.

Rəssamın yaradıcılıq fəaliyyəti, albəttə ki, bütün bunlarla məhdudlaşmır. Elşən Hacızadəyə şöhrət qazandıran əsərləri içərisində natürlük janrında işlədiklərini xüsusi vurğulamaq lazımdır. Məlum olduğu kimi, natürlük hərfi mənada tərcümədə "ölü təbiət" deməkdir. Lakin Elşən Hacızadənin natürlük janrında canlıdır. Rəssam fırçasının sehrli damğası onları, sözün əsl mənasında, yaşadır. Forma, həcm arasındakı bağlılıq o qədər güclüdür ki, tamaşaçı əsərə baxdığı zaman qarşısında, sadəcə, bir tablo olduğunu çox zaman unudur. Qəlblərdə o predmetlərə toxunmaq hissi yaranır. "Sevinc", "Güllər", "Meyvə və tərəvəzlərlə natürlük" kimi əsərləri bu qəbildəndir. "Sevinc", həqiqətən də, müəyyən məqamlar arasında səadət bağlılığını əks etdirir. Burada süfrə rolunu oynayan predmet yenə də xalçadır. Masa üzərində müxtəlif meyvələr – alma, üzüm, portağal, heyvə, onların arasında isə Azərbaycan dekorativ sənətinin incisi hesab olunan təkqulplu sürahi təsvirlənib. Sürahi o qədər realdır ki, XI-XV əsrlərə aid keramik gil qab olması heç bir şübhə doğurmur. Əsərdə hər bir predmetin fakturası duyulur. Meyvələrin, xüsusən də qabığı soyulmuş portağalın qabıqları ilə parçanın ritmik "raqsi" rəsmə bir qədər dinamika qatır.

Elşən Hacızadənin əsərlərini nəzərdən keçirdik, təhlilinə çalışdıq və onun sehrli aləminə qısa da olsa səyahətə çıxdıq. Bu səyahətin sonunda qeyd etmək istərdim ki, məşhur rəssamın əsərləri təkcə vətənimizdə yox, eyni zamanda, dünyanın bir çox ölkələrinin muzeylərində də uğurla nümayiş etdirilir.

Резюме

Главная цель написания этой статьи – познакомить большой круг читателей с творчеством Эльшана Гаджизаде. Эльшан Гаджизаде – один из самых известных представителей красочного реалистического стиля Азербайджана.

Ключевые слова: Эльшан Гаджизаде, изобразительное искусство, портрет, пейзаж, натюрморт, миниатюра, ковер.

Summary

The main purpose of writing this article is to get acquainted with a great mass of Elshan Hajizadeh's creativity. Elshan Hajizadeh is one of the most famous representatives of Azerbaijan's colorful realistic style.

Key words: Elshan Hajizadeh, fine art, portrait, landscape, still life, miniature, carpet.